

การศึกษานวนิยายเรื่อง แผลเก่า
โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา
A Psychoanalytic Study of *Plae Khao*

ทำนอง วงศ์พุท
Thamnong Wongphut
หลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร
Thai and Communication Curriculum
คณะศิลปศาสตร์
Faculty of Liberal Arts
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวนิยายเรื่อง แผลเก่า ของไม้ เมืองเดิม โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา ผลการศึกษาพบว่า ในแง่ของโครงเรื่อง โครงเรื่องของ แผลเก่า เป็นโครงเรื่องที่แสดงถึงความหวาดกลัวต่อความเหนือกว่าของสังคมอารยะหรือสังคมเมืองของเพศชายซึ่งกำลังสูญเสียอำนาจในพื้นที่ที่เคยเป็นผู้ครอบครอง ในแง่ของตัวละครเห็นได้ชัดว่าตัวเอกชายถูกสร้างให้มีภาพลักษณ์ของความเป็นชายและความเป็นนักเลงในระดับที่เข้มข้นไปจนถึงขั้นล้นเกิน อาจวินิจฉัยว่าเป็นการแสดงออกของกลไกการป้องกันตัวชนิดการแสดงปฏิกิริยาแบบตรงกันข้าม ซึ่งเป็นปฏิกิริยาของความกลัวที่มีต่อความเหนือกว่าของบิดาซึ่งแสดงออกในรูปของความทันสมัยและความเป็นอารยะของชาวกรุงที่ชนบทไม่อาจต้านทานในประเด็นสัญลักษณ์พบว่าศาลเจ้าพ่อพระไทรคือจุดรวมศูนย์ทางสัญลักษณ์ของเรื่อง พระไทรคือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย การที่ตัวเอกเคารพบูชาพระไทรในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในแง่หนึ่งจึงหมายถึงความสำนึกในความยิ่งใหญ่ของความเป็นเพศชาย ส่วนการเคารพบูชาต่อแพรวแดงเปื้อนเลือดก็สื่อถึงการเชิดชูต่อการได้ครอบครองพรหมจรรย์ เนื้อหาทางจิตวิทยาประเด็นสุดท้ายคือสัญลักษณ์มุ้งตาย เห็นได้ว่าพฤติกรรมของตัวละครในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการคิดฆ่าตัวตาย ความเป็นนักเลง หรือแม้แต่ยามตกอยู่ในห้วงของความรัก ก็มีสัญลักษณ์มุ้งตายเป็นทั้งแรงขับและเป้าหมาย การที่สัญลักษณ์มุ้งตายเป็นปรากฏในพฤติกรรมของตัวละครนี้สอดคล้องกับการที่ตัวบทเป็นวรรณกรรมประเภทโศกนาฏกรรม ทั้งนี้เพราะนวนิยายประเภทนี้สร้างความรื่นรมย์ด้วยการผ่านอารมณ์โศก แต่ก็เป็นการเสพอารมณ์ไปพร้อมกับความตระหนักรู้ว่าตัวบทนั้นมีกลไกการสร้างอารมณ์อื่นมาชดเชย

คำสำคัญ: ทฤษฎีวิวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา, แพลเก่า

Abstract

This research paper aims to examine Mai Muang Derm's novel, *Plae Khao*, through a psychoanalytic lens. The results show that through its emplotment, the novel reveals a man's fear of the encroachment of a civilized or urban society into the territory that he rules. Through its characterization, the novel portrays the male protagonist as possessing an excessive degree of masculinity and gangsterism (Thai: *nak laeng*). His heightened sense of masculinity can be seen as a reactionary self-defense mechanism against the father figure who wields superior power in the forms of urban modernity and civilization that the countryside could not withstand. The Phra Sai shrine (the sacred Banyan tree), which is the focal symbol of the story, symbolizes the phallic. The fact that the protagonist worships the sacred shrine testifies, to some extent, an acknowledgment of masculine prowess, while his worship of the blood-stained red silk fabric symbolizes male control over women's virginity. The novel also incorporates the psychoanalytic concept of the death instinct, with many characters displaying an obsession with suicide and the gangster lifestyle. Even though they fall in love, they are influenced by the drive toward death acts or see death as their goal. The presence of the death drive in the characters aligns the novel with the literary genre of tragedy where readers derive pleasure through sad emotions and yet are aware that other emotions will be compensated.

Keywords: Psychoanalytic literary criticism, *Plae Khao*

1. บทนำ

นวนิยายเรื่อง **แผลเก่า** นับเป็นผลงานชิ้นสำคัญเรื่องหนึ่งของไม้ เมืองเดิม เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ถูกผลิตซ้ำในสื่อต่างๆ หลายครั้ง ทั้งในรูปแบบของภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ และในรูปของวรรณกรรมเพลง ในทางวิชาการนวนิยายเรื่องนี้ก็ได้รับความสนใจศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย เช่น การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนวนิยายกับภาพยนตร์ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “แผลเก่า: จากนวนิยายสู่ภาพยนตร์” (2539) ของรังสิมา กุลพัฒน์ การศึกษาโดยใช้แนวคิดบูรพนิยม (Orientalism) ในบทความ “แผลเก่า และแผลจากที่ฝากไว้ก่อน” (2558) ของชูศักดิ์ ภักฐกุลวิชัย การศึกษาในประเด็นความเป็นลูกผู้ชายในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ลูกผู้ชายชาวบ้านในวรรณกรรมของไม้ เมืองเดิม” (2561) ของวรรณวิสา ภูยาธร และการศึกษาเชิงนิเวศในบทความเรื่อง “นัยเชิงนิเวศในนวนิยายแนวลูกทุ่งยุคแรก ศึกษาจากนวนิยายเรื่องแผลเก่า ของไม้ เมืองเดิม” (2562) ของทนต์ จันทะมาตย์ และธัญญา สังขพันธานนท์ เป็นต้น

งานวิจัยนี้สนใจศึกษานวนิยายเรื่อง **แผลเก่า** โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา (Psychoanalytic literary criticism) หลักคิดสำคัญของการศึกษาแนวนี้มองว่า การที่วรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ ได้รับความนิยมนั้นอาจมีที่มาจากปัจจัยหลายประการ แต่หากอธิบายในแง่มุมทางจิตวิทยาแล้วได้ว่า เป็นเพราะวรรณกรรมเรื่องนั้นมีเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการทางจิตของผู้เสพ ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวรรณกรรมแนวจิตวิทยาแล้วว่า การเขียนงานประพันธ์นั้น เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากแรงผลักดันของความต้องการสนองความปรารถนาที่ซ่อนอยู่ในจิตได้สำนึก เช่นเดียวกับความฝัน การเล่นของเด็ก และการฝันกลางวัน เป็นต้น (Sigmund Freud, 1908 : 421-424) ในแง่มุมของผู้อ่านก็เช่นเดียวกัน การที่ผู้อ่านชอบอ่านวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือประเภทใดประเภทหนึ่งก็เพราะว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นประเภทนั้นสามารถตอบสนองความปรารถนาบางประการรวมทั้งความกลัวที่ซ่อนอยู่ในจิตได้สำนึก

การศึกษาวรรณกรรมในแนวจิตวิทยานี้วิเคราะห์วรรณกรรมโดยใช้ฐานคิดอย่างเดียวกับการวิเคราะห์ความฝันกล่าวคือมองว่า เนื้อหาที่แท้จริงหรือเนื้อหาที่ซ่อนเร้นหรือเนื้อหาทางจิตวิทยา (Latent content) ของวรรณกรรมนั้นถูกปิดบังโดยเนื้อหา

ในระดับพื้นผิวที่แสดงออกภายนอก (Manifest content) ดังนั้นการวิเคราะห์วรรณกรรมในเชิงจิตวิทยาก็คือ การพยายามค้นหาเนื้อหาทางจิตวิทยาที่ซ่อนอยู่ภายใต้เนื้อหาในระดับพื้นผิวของตัวบท

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานวนิยายเรื่อง *แผลเก่า* ตามทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา

3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษานวนิยายเรื่อง *แผลเก่า* โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยาตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis theory) ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ โดยวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของวรรณกรรม คือ โครงเรื่อง ตัวละคร (พฤติกรรมของตัวละคร การสร้างและการนำเสนอตัวละคร) ตลอดจนสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษานวนิยายเรื่อง *แผลเก่า* งานประพันธ์ของไม้ เมืองเดิม (ก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา) พิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ.2479 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาการ เมื่อปีพ.ศ. 2529 ไม่ปรากฏครั้งที่พิมพ์

5. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบประเด็นต่าง ๆ ดังนี้คือ โครงเรื่องกับการสนองความต้องการทางจิตวิทยา กลไกการป้องกันตัวที่ปรากฏผ่านการสร้างและการนำเสนอตัวละคร สัญลักษณ์ทางจิตวิทยา และสัญลักษณ์มรณะตาย ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

5.1 แผลเก่า : โครงเรื่องของเพศชายที่หวาดกลัวสังคมอารยะ

แผลเก่า เล่าถึงเรื่องราวความรักของขวัญหนุ่มลูกทุ่งคนกล้ากับเรียมสาวงามแห่งท้องทุ่งบางกะปิ ทั้งคู่รักกันแต่อุปสรรคสำคัญคือผู้ใหญ่ของทั้งคู่ต่างเป็นอริกัน เพราะผิดใจกันเรื่องรักที่นา ตาเรืองพ่อของเรียมเมื่อทราบข่าวทั้งคู่แอบคบหากันก็ขายเรียมไปเป็นทาสคนนายทองคำที่บางกอก แต่ชะตาพลิกผันเรียมได้รับการชุบเลี้ยงเป็น

บุตรบุญธรรมของคุณนายทองคำเพราะบังเอิญหน้าตาเธอละม้ายกับโฉมงามลูกสาวของคุณนายทองคำที่เพิ่งเสียชีวิตไป ชีวิตเริ่มเปลี่ยนไป เธอได้รับความสุขสบาย เกียรติยศเงินทอง ความพินอบพิเทาเอาอกเอาใจจากคนรอบข้าง การเข้าสังคมในวงสังคมชั้นสูง เธอมีคู่หมายปองคนใหม่เป็นลูกพระยาผู้ดีบางกอก ต่อมาเมื่อได้มีโอกาสกลับทูลบางกะปิอีกครั้งความรักครั้งเก่าก็ถูกรื้อฟื้น เธอสองจิตสองใจไม่อาจเลิกระหว่างการกลับไปเป็นสาวชาวกรุงกับเป็นสาวชานาในท้องทุ่งบ้านเกิด และระหว่างรักครั้งใหม่กับรักเก่า ในที่สุดก็นำไปสู่โศกนาฏกรรมของเรื่อง ขวัญถูกคนรักใหม่ของเธอยิงเสียชีวิต ส่วนเธอเมื่อสำนึกได้ก็ฆ่าตัวตายตามไปอีกคน

ตามแนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) ตัวบทย่อมจะมีจุดศูนย์กลาง (Center) เป็นตัวกำกับความหมาย สำหรับนวนิยายจุดศูนย์กลางก็คือตัวละครสำคัญของเรื่อง หรือเราอาจพิจารณาว่า นวนิยายนั้นเป็นเรื่องของใคร และใครเป็นผู้เล่า หากพิจารณาตามปรากฏการณ์ทั่วไป นักเขียนย่อมเขียนเรื่องจากมุมมองของตนเองเป็นหลักและถ่ายทอดสู่ตัวละครเอกที่เป็นเพศเดียวกัน นักเขียนหญิงก็ย่อมจะเล่าเรื่องของเพศหญิงจากมุมมองของเพศหญิงโดยสื่อผ่านตัวเอกหญิง ส่วนนักเขียนชายก็ย่อมจะเล่าเรื่องของเพศชายจากมุมมองของเพศชายโดยสื่อผ่านตัวเอกที่เป็นเพศตัวเองด้วยเช่นกัน ดังนั้นในนวนิยายเรื่องนี้กล่าวได้ว่าผู้ที่เป็นเจ้าเรื่องหรือจุดศูนย์กลางของเรื่องคือตัวเอกชาย **แผลเก่า** จึงเป็นนวนิยายของเพศชาย หรือหากจะกล่าวไปสู่ประเด็นโครงเรื่องก็คือ โครงเรื่องของ **แผลเก่า** เป็นโครงเรื่องของเพศชาย

กล่าวอย่างย่อและสั้นที่สุดโครงเรื่องของ **แผลเก่า** ก็คือ “โครงเรื่องของเพศชายที่กำลังเผชิญหน้ากับการสูญเสียอำนาจในพื้นที่ที่เขาเคยเป็นผู้ครอบครอง” ภูมแจสำคัญที่จะสามารถไขความหมายในแง่นี้ได้ก็คือถ้อยคำที่ผู้แต่งใช้บรรยายถึงขวัญ เขาไม่ได้เป็นเพียงตัวละครที่แสดงบทบาทในแง่ความรักและการต่อสู้เพื่อความรักเท่านั้น ถ้อยคำหลายคำที่ตัวบทใช้เป็นคล้ายคำสรรพนามเรียกขานขวัญนั้นล้วนแต่เน้นที่จะแสดงถึงความเป็นใหญ่หรือความเป็นเจ้าของพื้นที่ เช่น

“แล้วอ้ายหนู่มเจ้าทุ่งเจ้าน้ำผู้ไม่เคยเกรงอะไรคาบมีดโผออกจากตลิ่ง” (หน้า 120)

“เจ้าเสื้อลำนํ้าแสนแสนปลิงตามองดูอ้ายเริญกับพวกมันเม้มริมฝีปากเพื่ออดใจ” (หน้า 139)

“อ้ายเจ้าทุ่งวิ่งปราดเดียวถึงตัว แทะสัดด้วยหัวใจบ้าบิ่น” (หน้า 161)

“ขาดคำอ้ายเสื้อลำนํ้า อ้ายหนู่มเจ้าทุ่งเจ้าท่าผู้ก็ก้องด้วยอนินหารของชายชาติตรี ก็ป้ายหน้าโผนลงนํ้า” (หน้า 164)

นอกจากถ้อยคำที่เสนอผ่านผู้แต่งเหล่านี้แล้ว บางครั้งก็เสนอผ่านสายตาของเรื่อย เช่น ในตอนที่ขวัญจะข้ามลำกระโดงแล้วล้งเลอยู่เหมือนกลัวอะไร เรียมคิดว่าขวัญคงไม่ได้กลัวสัตว์ร้ายในนํ้าหรือทางมีดเปลี่ยวข้างหน้า เพราะเขาคือ “เจ้านํ้าเจ้าทุ่ง” “อ้ายหนู่มหน้าสวยใจแก่ล้งของทุ่งบางกะปิ” (หน้า 111) อีกตอนหนึ่งในตอนที่ทั้งสองแอบนัดพบกันเมื่อรอน้องชายของเรียมมาให้สัญญาว่าพ่อของเธออาจมาตามมีคำบรรยายว่า “ขาดคำ มันจูบเจ้าเรียมในกะทันหันหลบไม่ทัน ลูกวิ่งหย่อง ๆ ออกไปหลังศาลแหวกพงอ้อที่มันมาแต่เดิมหายลับไปรวดเร็ว จนเรียมพิศวงว่าเจ้าขวัญของเธอ มันช่างแม่นมนุษยกายสิทธิ์สมเป็นเจ้าทุ่ง” (หน้า 130-131) อีกตอนหนึ่งบรรยายว่า “ขากลับ เจ้าขวัญอาศัยเรือของเรียมมา แม้เรือจะเล็กเพียงบรืออย่างไร เมื่อเจ้าขวัญผู้ชำนาญในชีวิตธรรมชาติแทบทุกอย่าง ได้นั่งลงข้างท้ายก็รับรองได้ว่าจะไม่ล่มไปได้” (หน้า 146-147) ในตอนที่เรียมได้ยืมว่ามีคนล่มเรือของสมชายเธอก็คิดว่า คงจะไม่มีใครอื่น “นอกจากอ้ายเจ้านํ้าเจ้าทุ่งของฉัน” (หน้า 156) ในตอนที่ขวัญถูกยิงและกำลังจะเสียชีวิต มีคำบรรยายว่า “ผิวเธอ อ้ายขวัญเจ้าทุ่ง ผิวเธอกำลังจะขาดใจในนํ้าหลากต่อหน้าต่อตา” (หน้า 164) บางครั้งก็นำเสนอผ่านความคิดของขวัญเอง เช่น ในตอนที่ขวัญคิดว่าพวกบางกอกกำลังใช้อํานาจพาเรียมกลับ มีคำบรรยายถึงความคิดของตัวเองละครในทางที่ว้าพินที่นี้เขาเป็นเจ้าของว่า “เรียมเอ๋ย พี่ไม่ยอม พี่ยอมมันไม่ได้เป็นแท้ พี่เกิดมาบางกะปิจากต้นนํ้าถึงปลายนํ้าโน้น ทุ่งนี้สุดทุ่งโน้นทุก ๆ แห่ง มีฝาดินอ้ายขวัญเหยียบมาแล้วจะยอมให้ใครมาลบหน้าไม่ได้เป็นอันขาด” (หน้า 154) ในตอนที่ขวัญจะเสียชีวิตก็บรรยายว่า “อ้ายเสื้อนํ้ากำลังจะตายในนํ้าของมัน” (หน้า 164)

การเน้นความเป็นเจ้าของพื้นที่ข้างต้นก็คือปฏิกิริยาของความกลัวการถูกรุกรานจากภายนอก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าโครงเรื่องของ **แผลเก่า** นั้นเป็นโครงเรื่องที่เขียนขึ้นด้วยปมของ ความกลัวและขณะเดียวกันก็สร้างการตอบสนองทางสุนทรียะด้วยปมของความกลัวเช่นกัน โครงเรื่องชนิดนี้จะต้องเริ่มจาก “ความสำเร็จ” ไปสู่ “ความสูญเสีย” ผู้แต่งวางโครงเรื่องไว้ดังนี้ ในช่วงต้นคือในช่วงบทที่ 1-3 นั้นแม้อุปสรรคสำคัญของเรื่องคือการที่ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายต่างเป็นคู่รักกันจะยังไม่คลี่คลาย แต่ขวัญก็ได้รับความรักจากเรียมแล้ว ในพื้นที่ของทุ่งบางกะป็นั้นเขาชนะชายหนุ่มอื่น ๆ ทั้งบาง คู่แข่งคนสำคัญของขวัญก็คือจ้อย จ้อยเป็นคนมีเงินแต่เรียมก็เลือกขวัญ คุณสมบัติสำคัญที่ทำให้เรียมเลือกขวัญก็คือความเป็นคนกล้าคนนักเลงซึ่งจ้อยไม่มี ดังที่ปรากฏว่าเรียมนั้นชื่นชมคุณสมบัตินี้ของขวัญอยู่ไม่น้อย เช่น ในตอนท้ายของบทที่ 3 เมื่อขวัญไปลอบพันจ้อยและลูกสมุนจนบาดเจ็บและจ้อยก็มีแผลที่หน้าจนเป็นที่อับอาย เพื่อเป็นการเอาคืนที่ถูกหยามหน้าในตอนที่เขากำลังก้มกราบพ่อของเรียม ทางกรมไม่สามารถเอาผิดใครได้แต่ชาวบ้านก็รำลึกกันว่าเป็นฝีมือของขวัญ ตัวบทกล่าวถึงความชื่นชมของเรียมว่า “...เจ้าเรียมยิ้มทั้งน้ำตา นึกเคารพยำเกรงเจ้าคนรักขึ้นอีกจับใจ มิเสียแรงที่ข้าได้เลือกแล้วสมใจนัก อ้ายเสือแสนแสบอ้ายเจ้าทุ่งปลายน้ำบางกะปิพ่อทูนหัวของเรียม” (หน้า64)

การที่เรียมชื่นชมความเป็นนักเลงของขวัญนั้นอาจอธิบายในเชิงสังคมและวัฒนธรรมได้ว่า เพราะนั่นคือคุณสมบัติหนึ่งที่เพศชายในอดีตพึงมีในยุคที่ความเป็นธรรมของทางกรยังไม่อาจเข้าถึงชนบท แนวคิดนี้ดูจะเป็นที่ยอมรับทางวิชาการพอสมควร ในบทความของ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2558 : 23) ก็อ้างความเห็นของนิธิ เอียวศรีวงศ์ และสมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพว่า ความเป็นนักเลงนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมชาวบ้านในชนบทมาแต่โบราณ ไพโรจน์ต้องการความเป็นอิสระจะหนีเกณฑ์เข้าไปรวมตัวกันเป็นช่องโจรหรือซุ่มโจร ในนิยามของทางการพวกเขา คือโจรหรือผู้ร้าย แต่ในนิยามของชาวบ้านพวกเขาคือนักเลง ในความหมายที่ว่าป็นกลุ่มชนผู้สังกัดอยู่ในรูปแบบของวิถีชีวิตเฉพาะที่มีขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ นอกเหนือจากนี้ในวัฒนธรรมของชาวบ้านทั่วไปความเป็นนักเลงก็อาจมีที่มาจากคติของความซื่อสัตย์ที่ว่า จะต้องสู้คนด้วยความซื่อสัตย์ ไม่ให้ใครมาลอบหลอหรือลอบเหลี่ยมเชิงขาย

และต้องมีวิชาเพื่อรักษาตัว ทั้งนี้ก็เพื่อ “พิทักษ์คุ้มครองผู้ที่ตนต้องรับผิดชอบให้อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ให้ใครเหยียบย่ำ รังแก หรือหยามน้ำใจ” (วิระ แสงเพชร, 2544 : 99 อ้างถึงใน สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544 : 99)

ในบทที่ 4-6 หลังจากเรียนถูกขายให้คุณนายทองคำที่บางกอกและได้รับการชุบเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมของคุณนายทองคำ การต่อสู้ของขวัญก็เป็นอีกเวทีหนึ่ง คู่แข่งคนใหม่ของขวัญก็คือคุณสมชายลูกเจ้าคุณรัตน เจ้าพระยาผู้ดีบางกอก ในเวทีนี้ความเป็นคนนักเลงที่เคยทำให้เรียนและเคยเอาชนะความเป็นคน “มีอีฐ” (หน้า 37) ของจ้อยในเวทีรักบ้านนอก ก็ไม่อาจก่อความสำเร็จผลอะไรได้อีก เพราะในบางกอกซึ่งเป็น “โลกแผ่นใหม่” (หน้า 46) ของเรียนนั้นความเป็นคนนักเลงเพื่อจะปกป้องศักดิ์ศรีของใครย่อมไม่ใช่สิ่งจำเป็น สิ่งที่คู่แข่งของขวัญมีเหนือกว่าไม่ใช่แค่เงินทอง แต่เป็น “อารยธรรมทุกชนิดของชาวพระนคร” (หน้า 68) หรือหากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นี่เป็น “รูปแบบของวิถีชีวิต” (Lifestyle) แห่งสังคมอารยะที่ไม่ว่าใครก็ตามที่บางกะปิไม่อาจให้เรียนได้

5.2 ภาพลักษณ์อันล้นเกินของนายขวัญผู้เป็นชายทุกระเบียดนี้

ดังได้กล่าวก่อนหน้านี้โครงเรื่องของ *แผลเก่า* เป็นโครงเรื่องที่เขียนขึ้นด้วยปมของความกลัวและขณะเดียวกันก็สร้างการตอบสนองทางสุนทรียะด้วยปมของความกลัว ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ ความกลัวและความปรารถนาต่าง ๆ ของคนเราที่เกิดขึ้นในวัยเด็กซึ่งไม่ได้รับการตอบสนองนั้นไม่ได้หายไปไหนแต่จะถูกกดเก็บไว้ในจิตส่วนที่เรียกว่าจิตใต้สำนึก (Unconscious mind) และรอคอยการตอบสนองผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น ความฝัน และกิจกรรมทางจินตนาการอื่น ๆ อย่างการเสพวรรณกรรม การชมภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ เป็นต้น ตามทฤษฎีของฟรอยด์มนุษย์เพศชายทุกคนต้องผ่านปมของความต้องการครอบครองมารดาและความรู้สึกเป็นคู่แข่งกับบิดาซึ่งเป็นเพศเดียวกันที่เรียกว่าปมอิดิปุส (Oedipus complex) ดังนั้นจึงมีปมที่หวาดกลัวความสูญเสียเมื่อสำนึกถึงอำนาจที่เหนือกว่าของบิดาที่เรียกว่าความหวาดกลัวการถูกตอน (Fear of castration) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการสูญเสียอำนาจของความเป็นชาย

แผลเก่า จัดเป็นนวนิยายที่สนองตอบต่อปมนี้ ความเหนือกว่าของบิดานั้น แสดงออกในรูปของความทันสมัยและความเป็นอารยะของชาวกรุงที่ขวัญไม่อาจต้านทาน ตามหลักทางจิตวิทยาการตอบสนองต่อความกลัวความไม่สบายใจ (Anxiety) ของคนเราหรือที่เรียกว่า “กลไกการป้องกันตัว” (Defence mechanism) มีหลายวิธี เช่น การจัดตัวเองให้เป็นประเภทเดียวกับสิ่งนั้นหรืออาจแปลอีกทางหนึ่งว่าการเลียนแบบ (Identification) เช่นการที่เด็กชายเลียนแบบบทบาทของพ่อในปมอิดิปัส โดยหวังว่าวันหนึ่งจะได้เติบโตเป็นเพศชาย และได้ครอบครองผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งที่แท้แล้วก็คือตัวแทนของแม่ การกดระงับ (Suppression) คือการพยายามจะลืมเรื่องที่ทำให้เจ็บปวด การแทนที่ (Displacement) เช่นการระบายอารมณ์กับผู้อยู่ได้อำนาจแทนที่ผู้มีอำนาจซึ่งเป็นผู้กระทำ เป็นต้น

ในประเด็นของตัวเอก ดังได้กล่าวแล้วว่าความเป็นชายชาตรีและความเป็นนักเลงนั้นเป็นคุณสมบัติของตัวเอกชายที่ตัวเอกหญิงชื่นชมและเลือกเขาเพื่อจะเป็นคู่ครองขณะที่เธอยังอยู่บ้านนอก ข้อความที่นำมาตั้งเป็นชื่อหัวข้อนั้นมาจากตัวบทในสองตอน ตอนหนึ่งคือในตอนที่ตัวบทกล่าวถึงขวัญผ่านรสนองชายของเรียมว่า “เจ้ารอดทั้งรักทั้งกลัวเจ้าขวัญมากกว่าพี่ชายของมันเองเสียอีก เพราะเจ้ารอดมีนิสัยรักทางนักเลง ตลอดลำน้ำและท้องทุ่งบางกะปิกับแสนแสบ เป็นไม่มีใครล้นไปกว่าพี่ขวัญ” (หน้า 124) อีกตอนหนึ่งคือในตอนที่ขวัญออกมาจากที่ซ่อนหลังล่มเรือพวกบางกอก มีคำบรรยายแทนสายตาของสมชายและเพื่อนว่า “อ้ายขวัญก้าวสวบ ๆ ออกมาจากดงโสนมือกุมมิดมัน สมชายและเพื่อนทุกคนลนดป็นตะลึงตะไล สงวราคือมันสมเป็นชายทุกกระเบียดนิ้ว ยืนจ้องสมชายกับพวกเหมือนวัวเปลี่ยวเบ้งเขา” (หน้า 160) ถ้อยคำบรรยายเหล่านี้ชวนให้ตั้งข้อสังเกตและย้อนทบทวนไปพิจารณาการสร้างตัวละครและเห็นได้ว่าขวัญนั้นมีลักษณะตามที่กล่าวถึงเป็นหัวข้อเรื่องคือมีภาพลักษณ์ของความเป็นชายอันล้นเกิน ผู้แต่งกล่าวถึงรูปร่างหน้าตา ความเป็นเจ้าทุ่งเจ้าท่า ความเป็นนักเลงใจกล้าใจเกร่งของตัวเอก ช้ำแล้วช้ำเล่าตลอดทั้งเรื่องส่วนตัวละครอื่นก็ล้วนแต่ถูกสร้างให้ช้ำลาดและหวาดกลัวเมื่อเจอเขาแม้จะมีพวกมากกว่าก็ตาม เช่นในตอนที่ตาเรือง เริญ และจ้อยไปล้อมขวัญเพื่อจับให้ได้ว่านัดพบปะกับเรียม ทั้ง 3 คนมีดาบครบมือ แต่ก็ทำที่สะดุ้งหวาดกลัวต่อขวัญซึ่งตัวคนเดียว

และมีเพียงมีดพกแค่เล่มเดียว ในตอนที่ขวัญมางานศพแม่ของเรียม ในงานมีนักเลง รุนพี่และรุ่นสาวครวญเดียวกันเพื่อนของเรียมนับสิบคนทุกคนต่างมีอาวุธแต่ทุกคนก็ชะงัก และหวาดกลัวเมื่อเห็นขวัญเดินเข้ามาในงานด้วยมือที่มีเพียงดอกไม้ธูปเทียนเพื่อมาไหว้ศพ เป็นต้น

การสร้างตัวละครเอกให้มีความเป็นชายที่ล้นเกินอย่างที่ว่านี้อาจอธิบายในแง่ มุมทางจิตวิทยาได้ว่าโดยแท้แล้วก็คือปฏิกิริยาต่อความหวาดกลัวความเหนือกว่า ของบางกอก (ท่าที่หวาดกลัวบางกอกของขวัญนั้นปรากฏในเนื้อเรื่องหลายตอน โดยเฉพาะที่แสดงออกผ่านปฏิกิริยาที่มีต่อเรียม เช่น ตอนหนึ่งบรรยายว่า “เจ้าเรียม แต่งตัวอย่างหญิงผู้ดีบางกอกจนทำให้เจ้าขวัญตกประหม่า ใจหนึ่งใครรักในเจ้าเรียม อีกใจหนึ่งยำเกรงเครื่องแต่งกายและที่ท่าบางกอกของเจ้าเรียมนักหนา” (หน้า 109-110) อีกตอนหนึ่งก็บรรยายว่า “เรียมเธอนั่งเป็นสง่าอย่างหญิงพระนคร เพ่งตาดูเจ้าขวัญ จนมันลนลานด้วยกิริยาของเธอ” (หน้า 119)) ความเป็นชายที่ล้นเกินดังกล่าวนี้ จึงกล่าวได้ว่าเป็นปฏิกิริยาที่เกิดจากกลไกการป้องกันตัวประเภทที่เรียกว่า การแสดง ปฏิกิริยาตรงข้ามกับความรู้สึก (Reaction formation) ซึ่งอาจแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น เด็กผู้ชายที่ชอบเด็กผู้หญิงอาจแสดงออกในทางตรงข้ามโดยชอบกลั่นแกล้งเธอ เป็นพิเศษมากกว่าคนอื่น ผู้ชายที่ในใจลึก ๆ แล้วเป็นเพศที่สามอาจแสดงความเป็นชาย ออกมามากกว่าปกติ ส่วนในเรื่องนี้ความเป็นชายของตัวเอกซึ่งรวมถึง ความกล้าความแกร่งความเป็นนักเลงความไม่กลัวใครที่แสดงออกมาอย่างล้นเกิน โดยแท้แล้วกล่าวได้ว่าก็คือปฏิกิริยาของความกลัว กล่าวคือเป็นความกลัวต่อบางกอก พื้นที่อารยะที่ความเป็นชายของเขาเป็นสิ่งที่ไร้ผล (เป็นหมัน/ถูกตอน) ขณะเดียวกัน ก็หวาดกลัวต่อการเป็นพื้นที่ความอยู่เหนือเพศหญิงของเขาอ่อนกำลังลง

ในนวนิยายเรื่องนี้บทบาทก็คือพื้นที่ของเพศชาย ขณะที่เพศชายอย่างขวัญคือ “เจ้าทุ่งเจ้าท่า” เพศหญิงอย่างเรียมก็คือผู้ตกอยู่ใต้อำนาจ สถานะเดิมของเธอที่บ้านนอกนั้น เอาเข้าจริงถึงขั้น “ไร้สิทธิสำหรับร่างกายและจิตใจของตัวเองอย่างสิ้นเชิง” ด้วยเพราะว่าเธอเป็นลูกสาวของครอบครัว ดังเห็นได้ในตอนที่เธอถูกพ่อและพี่ชายจับได้ว่าลอบรัก กับลูกของศัตรู สิ่งที่ได้รับก็คือการทารุณกรรมและถูกตีตรวนกักขังไว้ในโรงนา และต่อมาเธอก็ถูกขายไปเป็นทาสอย่างเป็นทางการเรื่องธรรมดา แต่เมื่อเธออยู่บางกอกในฐานะ

ลูกสาวบุญธรรมของคุณนายทองคำ เธอไม่เพียงเปลี่ยนจากหญิงสาวที่ไม่เคยมีสิทธิ์มีเสียงเหนือร่างกายและจิตใจตัวเอง แต่ยังมีอำนาจเหนือคนอื่น และบางโอกาสนั้นเธอก็มีบทบาทเหนือเพศชาย เธอสามารถสนทนาได้ตอบกับเพื่อนชายที่บางกอกได้อย่างฉะฉานและด้วยท่าทีที่เหนือกว่า (หน้า 66) แม้แต่ขวัญผู้ไม่เคยกลัวสิ่งใดเมื่อกลับมาพบกันอีกครั้งก็ถึงกับมีท่าทีหวาดกลัวเมื่อเขาพยายามถึงเนื้อถึงตัวเธอเหมือนเมื่อก่อน แต่เริ่มแสดงท่าทีเชิงตำหนิและไ้ตัวตามแบบของผู้ดีบางกอกดังได้กล่าวถึงก่อนหน้านี (หน้า 119)

รวมความแล้วสำหรับนวนิยายเรื่องนี้อำนาจของชนบทโดยนัยหนึ่งก็คืออำนาจของเพศชายที่อยู่เหนือเพศหญิง ความหวาดกลัวต่อบางกอกก็คือความหวาดกลัวต่อการสูญเสียอำนาจต่อเพศหญิงด้วยเช่นกัน ด้วยความเชื่อมโยงระหว่างสองสิ่งนี้การจัดการกับความหวาดกลัวในโลกใบการป้องกันตัวนอกจากจะการใช้การขบขัน ความกล้าความแค้นความเป็นชายเพื่อแสดงถึงความไม่กลัวแล้ว อีกวิธีการหนึ่ง ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ก็คือการทำให้สิ่งที่หวาดกลัวนั้นกลายเป็นสิ่งที่เคยอยู่ใต้อำนาจ นั่นคือทำบางกอกให้เป็นเพศหญิง ดังในตัวอย่างที่เห็นว่า เมื่อนำเสนอผ่านสวยาตชาขวัญนั้นทั้งสมชายและเพื่อนถูกเปรียบว่าสวयरากับผู้หญิง เช่นในตอนที่ขวัญเห็นเรียมและสมชายกับคนอื่นในเรือเมื่อเรียมกลับมาบางกะปิครั้งแรก มีบทบรรยายว่า “ผู้หญิงบางกอกงามล้ำอยู่กลางจ้องเจ้าขวัญเสียจริง ๆ จัง ๆ ผู้ชายหน้าตาสวยา ๆ สองคนนั่งข้างและหญิงผู้ดีกลางคนนั่งคู่กันกับนางคนสวย อ้ายคนคิดท้ายเรื่อนั้นสิเออ-หน้าตามันสวยยิ่งกะผู้หญิง” (หน้า 53, 77-78) วิธีการนี้ทางจิตวิทยาเรียกว่าการผนวกรวมหรือการควบแน่น (Condensation) เป็นวิธีการหลักหนึ่งในสองอย่างที่จิตใช้ปลอมแปลงเนื้อหาเพื่อผ่านการตรวจจับของจิตสำนึก (Censor) มาสู่เนื้อหาในระดับพื้นผิวในขณะหลับฝัน ลักษณะสำคัญคือการทำสองสิ่งหรือหลายสิ่งให้ปรากฏในภาพลักษณ์เพียงหนึ่งเดียว หรือที่นักทฤษฎีวิวัฒนาการและนักภาษาศาสตร์อย่างโรมัน จาคอบสัน (Roman Jakobson) เปรียบเทียบให้เข้าใจง่ายขึ้นว่าเป็นวิธีการที่คล้ายกับการสื่อสารในภาษาคือวิธีการแบบอุปลักษณ์ (Metaphor) ทั้งนี้เพราะอุปลักษณ์คือการสื่อความหมายโดยการผนวกรวมสองสิ่งที่ไม่เกี่ยวเนื่องกันเข้าด้วยกัน (Mambrol, 2016, นพพร ประชากุล, 2552 : 68-69)

5.3 เจ้าพ่อพระไทร : จุลรวมศูนย์ของสัญลักษณ์ทางจิตวิทยา

การอ้างถึงหรืออ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นอาจจะเพื่อขอให้คนรักกลับคืนหรือเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจอันนับเป็นลักษณะหนึ่งของเรื่องเล่าที่มีชนบทเป็นฉากหลัง โดยเฉพาะในนวนิยายแนวชีวิตชนบทและเพลงลูกทุ่ง ตัวอย่างเช่น พระไทรศักดิ์สิทธิ์ในนวนิยายเรื่อง **คนทรงเจ้า** ของวิมล ไทรนิ่มนวล ก่อนหินสีขาว ในนวนิยายเรื่อง **ปลายนาฟ้าเขียว** ของวัฒน์ วรรยางค์กูร ยาโม ในบทเพลง “กราบเท้ายาโม” ของสุนารี ราชสีมา พระธาตุเชิงชุม ในบทเพลง “ริมฝั่งหนองหาน” ของมนต์แคน แก่นคูณ เป็นต้น บทบาทของเจ้าพ่อพระไทรในนวนิยายเรื่องนี้ก็ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ทั้งขวัญและเรียมต่างเคยถวายตัวเป็นลูกเจ้าพ่อพระไทรในตอนที่เด็กๆ เป็นสถานที่ที่สาบานรักเมื่อโตเป็นหนุ่มสาว และที่สำคัญที่สุดคือเจ้าพ่อพระไทรเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลจิตดลใจให้เรียมกลับท้องทุ่งบางกะปิ ดังในเนื้อเรื่องในบทที่ 5 ที่ชื่อ “เจ้าพ่อบันดาล” เมื่อเรียมนั่งเรือผ่านลำน้ำที่เคยเป็นที่นัดพบกับขวัญมีบทบรรยายว่า

เจ้าเรียมมิได้เร่งร้อน ให้เจ้ารอดพายไปเรื่อย ๆ ... พายไปผ่านไป ผ่านไปจนถึงตลิ่งที่สะกิดใจเจ้าเรียมแปดปี นั่นมันตลิ่งเก่าที่จะลืมเสียมิได้ ตลิ่งรักของเจ้าเรียมและเจ้าขวัญเมื่อครั้งก่อน รากไทรที่เจ้าขวัญเกาะอ้อม เธอพักเหนื่อยนั้นผู้ไปแล้ว ตลิ่งก็เว้าใกล้จะพังอยู่แล้ว ไทรริมฝั่งกำลัง เอนอยู่แต่จะโค่นลงน้ำ ภาพเจ้าขวัญแหวนน้ำไหลเธอและทันกันที่ริมไทร กำลังผุดจากน้ำหลอกหลอนเธอข้างตลิ่ง

เรียมไม่เข้าใจอะไรเลยว่า ทำไมสิ่งเหล่านี้ช่างฝังจิตและความจำของเธอเสียจริง บางครั้งคล้ายจะได้ยินเสียงหัว ๆ กระซิบข้างหูว่า นางเรียม เจ้าสาบานกับข้า ทั้งเจ้าและอ้ายขวัญนะมันเป็นลูกข้าตั้งแต่เล็ก ๆ ... พงอ้อไหวเอือกเกรียวไปทั้งกอถูราบตามทางลมเหล่านี้ เธอก็แว่วไปว่า อีเรียมกลับมาเมืองต้องกลับมา (หน้า 22-123)

อีกตอนหนึ่งเธอก็บอกกับขวัญว่า “ฉันมาบางกะปินี้ใจคอมันรู้หวาด ๆ ผล่อ ๆ ไปยังไม่รู้ คล้าย ๆ กับว่ามีใครไปดลจิตหวนมา รู้สึกอยากจะอยู่บางกะปิของเราเสียจริง ไม่อยากกลับบางกอกเลย” (หน้า 127)

ในความหมายที่ตรงตัวเจ้าพ่อพระไทรก็คือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สถิต ณ ต้นไทร และเจ้าพ่อก็เป็นผู้ดูแลเฝ้ามิให้กลับทุ่งบางกะปิ แต่อีกด้านหนึ่งสิ่งที่จิตใจเธอคือความรักของเธอที่มีต่อขวัญซึ่งเป็นรักแรกที่ฝังจิตฝังใจ แต่ประเด็นน่าสนใจคือทั้งสองสิ่งนี้ถูกนำเสนออย่างเชื่อมโยงกัน เช่นในตอนหนึ่งบรรยายว่าขวัญมากระซิบคล้ายกับที่บรรยายถึงเจ้าพ่อ ดังข้อความที่ว่า “เดือนขึ้นแสงจันทร์ลอดเข้ามาทางหน้าต่างตึก เรียมสะดุ้งชนลูกเกรียว คล้ายวิญญาณเจ้าขวัญมากระซิบเตือนที่ข้างหัวว่า เรียมอย่าเดือนขึ้นแล้ว พี่มาคอยเจ้าอยู่นานแล้ว” (หน้า 98) นอกจากตอนนี้นักมีอีกหลายครั้งที่บรรยายถึงขวัญว่าคล้ายกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ลึกลับ เช่น “แต่พระไทรต้นนั้น แพรแดง และดวงหน้าชื่อ ๆ เศร้า ๆ ของเจ้าขวัญช่างมีวิญญาณรุนแรงเสียจริง ๆ หักเท่าไรว่ก็ไม่วายคิด” (หน้า 70) “เจ้าเรียมเพ่งตาอยู่ครู่ใหญ่ พงอ้อที่แหลกและหักราบออกเป็นทาง เจ้าขวัญซึ่งติดตามเธอไปเสียทุกหนทุกแห่งคล้ายปีศาจกำลังบุกสวบสวบออกจากพงอ้อ” (หน้า 124) “ขาดคำ มันจูบเจ้าเรียมในกะทันหันหลบไม่ทัน ลูกวิ่งหยอง ๆ ออกไปหลังศาลแหวกพงอ้อที่มันมาแต่เดิมหายลับไปรวดเร็ว จนเรียมพิศวงว่าเจ้าขวัญของเธอมันช่างแม่นยำมนุษย์กายสิทธิ์สมเป็นเจ้าทุ่ง” (หน้า 130-131) ถ้อยคำบรรยายเหล่านี้ชวนให้ตีความได้ว่าแท้จริงแล้วเจ้าพ่อพระไทรก็คือขวัญและสิ่งที่ถูกสร้างให้เป็นอำนาจของเจ้าพ่อที่จิตใจเรียมก็คือความสำนึกในอำนาจของความเป็นชายนั้นเอง ในทางจิตวิทยาตามทฤษฎีของฟรอยด์วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่งเป็นชิ้นนั้นตีความได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย ดังนั้นพระไทรในที่นี้ก็คือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชายหรือองคชาติ (Penis)

ศาลเจ้าพ่อไทรนั้นกล่าวได้ว่าเป็นจุดรวมศูนย์ของสัญลักษณ์หลาย ๆ ประการของเรื่อง ที่แห่งนี้คือสถานที่ที่ทั้งคู่สาบานรักกัน ในเหตุการณ์เดียวกันนี้เองขวัญกับเรียมก็ถูกตาเรื่อของเรียมและเจ้าเรียมพี่ชายจับได้ว่าขวัญกับเรียมลอบรักกัน และขวัญก็ถูกเรียมลอบพันเป็นแผลที่ศีรษะ ขวัญใช้แพรแดงที่ห่มต้นไทรเช็ดเลือดและหีบมิดจะห้ามมาจะสู้กับเรียม แต่สุดท้ายขวัญก็ไม่ได้เอาเรื่องเรียมเพราะเห็นแก่เรียม แผลที่ขวัญถูกพันนี้ต่อมาก็กลายเป็นแผลเป็นและเป็น “แผลเก่า” อันเป็นที่มาของชื่อเรื่อง

สัญลักษณ์ในชุดนี้ที่มักจะถูกบรรยายร่วมกันก็คือ “พระไทร” “แผลของขวัญ” และ “แพรแดง” ที่ขวัญใช้เช็ดเลือด เช่น

... แต่พระไทรต้นนั้นแพรวแดงและดวงหน้าชื่อ ๆ เคร่า ๆ ของเจ้าขวัญช่างมีวิญญาณรุนแรงเสียจริง ๆ หักเท่าไรก็ไม่วายคิด เมื่อคิดแล้วก็ต้องร้องไห้ทุกครั้ง นายขวัญซึ่งแต่ก่อนเธอเรียกเขาว่าพี่ขวัญ และเขาก็เรียกเธอเรื่อยมอ้ย มันเพราะนักเมื่อก่อนนี้ แต่เดี๋ยวนี้เล่า เธอฟังว่ามันเป็นบ้านนอกอย่างน่าขนลุก แต่นายขวัญนี่เองทำให้หัวใจเธอเป็นแผลและลืมบางกะปิคลอกลงไปน้ำทุ่งนาและต้นไทรเสียมิได้” (หน้า 70)

อีกตอนหนึ่งเล่าถึงกลางสังหรณ์ของขวัญในวันที่เริ่มกลับมาขณะที่เขาอธิษฐานกราบกรานอยู่หน้าศาลเจ้าพ่อ

มันกราบแล้วกราบอีก บนบ้างอธิษฐานและเล่ารำพันทุกซักรือนไปบ้างแหว่งหน้าขึ้นสู่ศาลครูใหญ่ แล้วก็ลดลงต่ำ ตาจับที่แพรวแดง โอ้อว่าแพรวแดงเครื่องระลึกของข้า เลือดของข้าฝากไว้ที่นี้ทั้งหมดเหลือหวดู่ข้างขวาเล่า ห่างไปชั่วฟ้ามือเดียวก็คือที่นั่งของเจ้าเรื่อยเมื่อนั้น โอเอ-เจ้าเคยนั่งข้างพี่-ตรงนี้ ตรงนี้แท้ ๆ เจียวเจ้าเรื่อย แล้วมันก็เอามิดปักไว้เป็นที่สังเกต

ลมพัดเย็นสบาย บางทีแรงกระโชกเหมือนจะชูเชิญอ้ายขวัญ แต่บางครั้งเหมือนเสียงกระซิบของเจ้าเรื่อย แปลกนักวันนี้แปลกจนเจ้าขวัญแปลกใจเพราะแพรวเมื่อนั้นได้หลุดชายห้อยลงเจ้าขวัญขนลุกเกรียวตรงเข้าไปประครองสองมือด้วยความเคารพแล้วมันก็จุบค้อย ๆ จิตระลึกไปว่า ชายผ้าของเจ้าเรื่อย หลั่งน้ำตาเสียพอได้คลายทุกข์แล้วก็ปู้ผ้าลงกราบเป็นการอำลาสำหรับวันนี้ (หน้า 76-77)

อีกตอนหนึ่งกล่าวถึงแผลของเรื่อยโดยบรรยายร่วมกับการเสียสาวของเธอว่า “ไอ-ขวัญ ฉันเป็นสาวบางกะปิเออที่เจ้าหนุ่มปลายน่านี่นั่น ฉันเสียสาวแล้วแล้วกับเธอ แผลฉันฝากไว้ที่เธอและเธอก็มีแผลเพราะฉัน แผลเก่าของเร” (หน้า 101)

ในบทบรรยายตัวอย่างสุดท้ายนั้นเห็นได้ว่า พุดถึงแผลสองอย่าง อย่างแรกก็คือแผลของขวัญ อย่างที่สองคือแผลของเรียม แผลของขวัญก็คือแผลที่ศีรษะที่ถูกเรียมฟันในครั้งนั้น แต่แผลของเรียมคืออะไร แต่เมื่อตัวบทบรรยายเรื่องแผลของเรียมร่วมกับการเสี้ยวสาวของเธอก็อาจตีความได้ว่าแผลของเรียมในที่นี้ก็คือการที่เธอสูญเสียพรหมจรรย์ให้กับขวัญนั่นเอง ในตอนอื่นๆ ที่ยกตัวอย่างข้างต้นนี้ก็เห็นได้ว่าสัญลักษณ์ชุดนี้ก็มักจะนำเสนอร่วมกับสัญลักษณ์อื่นๆ ที่สื่อความถึงกิจกรรมทางเพศ เช่นตัวอย่างในหน้า 70 “แต่นายขวัญนี่เองทำให้หัวใจเรียมเป็นแผลและลืมนางกะปิคลองปลายน้ำทุ่งนาและต้นไทรเสียมิได้” ตามหลักทางจิตวิทยาวัตถุที่มีลักษณะเป็นโพรงเป็นแผ่น เช่น ถ้ำ ถ้วย แจกัน กระดาษ ก็คืออวัยวะเพศหญิง คลองปลายน้ำทุ่งนาในที่นี้จึงเป็นสิ่งที่แทนอวัยวะเพศหญิง อีกทั้งน้ำก็เป็นสัญลักษณ์ของการเกิดใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตของกิจกรรมทางเพศ ส่วนต้นไทรก็คือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชายดังได้กล่าวแล้ว ดังนั้นเมื่อตัวบทบรรยายว่า “แต่นายขวัญนี่เองทำให้หัวใจเรียมเป็นแผล” ในบริบทนี้แผลจึงหมายถึงการสูญเสียพรหมจรรย์ เพราะการสูญเสียพรหมจรรย์นั้นมีโลหิตเช่นเดียวกับการเกิดแผล และต่อมาเมื่อตัวบทบรรยายว่า “และลืมนางกะปิคลองปลายน้ำทุ่งนาและต้นไทรเสียมิได้” ก็หมายความว่าสิ่งที่ทำให้เธอลืมไม่ได้ก็คือรสรักจากการสูญเสียพรหมจรรย์นั่นเอง

ในตัวอย่างในหน้าที่ 76-77 ก็เช่นเดียวกัน เมื่อตัวบทบรรยายความคิดของขวัญและสื่อผ่านการกระทำของเขาว่า “เออ-เจ้าเคยนั่งข้างพี่-ตรงนี้ ตรงนี้แท้ ๆ เจียวเจ้าเรียมแล้วมันก็เอามัดปักไว้เป็นที่สังเกต” ในที่นี้มีดก็คือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชายและผืนแผ่นดินที่เรียมนั่งก็แทนอวัยวะเพศหญิง ส่วนการปรากฏร่วมของทั้งสองอย่างคือการที่ขวัญปักมีดลงบนผืนดินก็เป็นสิ่งแทนการร่วมเพศ ในตอนสุดท้ายที่บรรยายว่าขวัญ “ตรงเข้าไปประคองสองมือด้วยความเคารพแล้วมันก็จุ่มค่อย ๆ จิตระลึกไปว่า ชายผ้าของเจ้าเรียม” ก็สอดคล้องกับความหมายในเชิงสัญลักษณ์นี้เป็นอย่างดี ด้วยการส่งทอดความหมายกันไปคล้ายกับเป็นลูกโซ่ เมื่อ แพรแดง คือ ผ้าของเรียม ด้วยเหตุที่แพรผืนนี้เคยถูกเช็ดเลือดที่เกิดจากบาดแผล จากความหมายตรงตัวที่ว่าผ้าแพรกับแผลและเลือดของขวัญ เชื่อมโยงไปสู่ความหมายที่ว่า ผ้าถุงของเรียมกับเลือดและแผลจากการเสี้ยวสาวของเรียม

ตามองค์ประกอบของเรื่องที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า พระไทรก็คือสัญลักษณ์ขององคชาตซึ่งในแง่หนึ่งก็คือสัญลักษณ์ของอำนาจของความเป็นชาย ดังนั้นสิ่งที่ขั้วญูบุษการาบไหว้ในที่นี้โดยแท้แล้วก็คืออำนาจของความเป็นชายที่ทำให้เขาได้ครอบครองความบริสุทธิ์ของเรียมนั่นเอง และด้วยเหตุนี้เช่นกันจึงอธิบายเหตุใดในตอนท้ายเมื่อขั้วญูหมดทางสู่เขาจึงตัดพ้อเรียมเพื่อให้ใคร ๆ ได้ยินว่า “เจ้าฆ่าผิว เรียมเอ๋ย เจ้าฆ่าผิวของเจ้าด้วยมือคนอื่น” (หน้า 163) ทั้งที่เขาไม่เคยพบกับใครมาก่อนหน้านั้นว่าเขากับเรียมมีความสัมพันธ์กันในระดับใด ในแง่ของตัวละครอธิบายได้ว่าเป็นคือการเ็นยันถึงความเป็นเจ้าของซึ่งเป็นโอกาสสุดท้ายที่จะยื้อยุคการครอบครองเรียมไว้แม้สุดท้ายเขาจะเสียชีวิตก็ตาม แต่ในแง่ของเนื้อหาทางอารมณ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้อ่านซึ่งจัดตัวเองว่าเป็นพวกเดียวกับตัวเอก (Identification) นี่คือการตอบสนองต่อความรู้สึกสะอึกใจที่แม้ไม่อาจต่อสู้กับสังคมอารยะแต่ก็เหนือกว่าในแง่ของการได้เป็นผู้ครอบครองพรหมจรรย์ซึ่งไม่มีใครอาจทำได้เป็นครั้งที่สอง

5.4 สัญชาตญาณมุ่งตาย : รักก็ตาย พรักก็ตาย

เนื้อหาทางจิตวิทยาอีกประการหนึ่งที่เชื่อมโยงอยู่กับตัวตนของตัวเอกและการสนองความต้องการของผู้อ่านก็คือ “สัญชาตญาณมุ่งตาย” (Death instinct) แนวคิดเรื่องสัญชาตญาณมุ่งตายของฟรอยด์ปรากฏในบทความชื่อ “Beyond the pleasure principle” ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1920 ความหมายของชื่อบทความคือ “นอกเหนือไปจากกฎของความเพลิดเพลิน” ก่อนหน้านั้นฟรอยด์เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นถูกควบคุมด้วย “กฎของความเพลิดเพลิน” (Pleasure principle) ซึ่งก็คือการที่คนเราแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์หรือความเจ็บปวด แต่ต่อมาฟรอยด์พบว่าพฤติกรรมบางประการนั้นไม่อาจอธิบายได้ด้วยกฎของความเพลิดเพลิน เช่นการที่บางคนมีพฤติกรรมที่เรียกว่า “การเข้าสู่สถานการณ์เลวร้ายแบบเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก” (Repetition compulsion) อาทิการที่คนไข้ของเขาซึ่งเป็นทหารผ่านศึกในสงครามโลกครั้งที่ 1 มักหวนนึกไปถึงเหตุการณ์ในสงครามผ่านความฝันของเขาซ้ำแล้วซ้ำเล่าทั้งที่นี้คือประสบการณ์ที่เจ็บปวด อีกตัวอย่างหนึ่งคือการที่หลานชายวัย 18 เดือนของเขาเล่นโยนหลอดที่ผูกด้วยเส้นด้ายแล้วดึงกลับเข้าหาตัว โดยพูดเป็นภาษาเยอรมันว่า “Fort” ซึ่งแปลว่า “ไปแล้ว” เมื่อขว้างหลอดออกไป และพูดว่า “Da” ซึ่งแปลว่า “ที่นี่”

เมื่อตื่นหลอดกลับมา (ภายหลังเมื่อกล่าวถึงการเล่นนี้จึงมักเรียกกันว่า “Fort/Da Game”) พรอยด์สันนิษฐานว่าการขว้างของเล่นนี้ออกไปน่าจะสื่อถึงเวลาที่แม่ของเขาไม่อยู่ และการดึงของเล่นกลับมาที่สื่อถึงการที่แม่เขากลับมา พรอยด์สงสัยว่าเหตุใดเด็กจึงเล่นเกมที่สื่อถึงประสบการณ์ที่เจ็บปวดนี้ซ้ำแล้วซ้ำอีก และคิดว่าพฤติกรรมเหล่านี้คงไม่สามารถอธิบายด้วยกฎของความเพลิดเพลินได้ (Klages, 2017 : 105 – 106)

พรอยด์จึงลงความเห็นว่ายังมีสัญชาตญาณอีกชนิดหนึ่งคู่กับสัญชาตญาณมุ่งเป็น (Life instinct) ซึ่งเป็นแรงขับในกฎของความเพลิดเพลิน สัญชาตญาณนี้เรียกว่า “สัญชาตญาณมุ่งตาย” (Death instinct) ขณะที่สัญชาตญาณมุ่งเป็น จะแสดงออกในรูปของพลังสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ความรัก ความร่วมมือเพื่อความอยู่รอด และเพศสัมพันธ์ สัญชาตญาณมุ่งตายมีลักษณะในทางตรงข้าม ในทางหนึ่ง สัญชาตญาณมุ่งตายก็คือความปรารถนาจะกลับคืนสู่ภาวะของความไร้ชีวิต (Inanimate state) ซึ่งเป็นสภาวะก่อนการถือกำเนิด ส่วนการแสดงออกสัญชาตญาณมุ่งตาย จะแสดงออกในลักษณะของการทำลาย ความก้าวร้าวและการฆ่าตัวตาย เป็นต้น (Sugarnan, 2016)

สัญชาตญาณมุ่งตายของขวัญปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่องในหลายที่หลายตอน เช่น ในตอนที่เริ่มถูกขายไปบางกอกและเขาหมดทางตามหาขวัญก็โคกเศร้านถึงขั้นคิดฆ่าตัวตาย (หน้า 103) ไม่เฉพาะแต่ช่วงเวลาที่อยู่ในช่วงของความทุกข์ แม้แต่ขณะอยู่ในห้วงของความรักซึ่งเป็นช่วงเวลาที่น่าจะมีความสุขที่สุด เขาก็ยังนึกถึงความตาย มีความตายเป็นแรงปรารถนาสูงสุดของความรัก ดังในข้อความตอนหนึ่งในช่วงเวลาของการพร่ำพลอดรักนั้น ขวัญกล่าวกับเรียมว่า “เรียม - แม่เรียมเอ๋ย เออ - ขอให้ฉันได้ตายกับแม่เรียมในลำน้ำนี้เถิด - รักจริง รักนัก เรียมข้ารักเจ้านัก” (หน้า 25) นอกจากในแง่ความรัก พฤติกรรมความเป็นนักเลงของขวัญนั้นก็มีความตายเป็นเป้าหมายและแรงขับเช่นกัน เช่นครั้งที่ถูกจับได้ว่าแอบนัดพบกับเรียมและถูกเรียมลอบพัน ขวัญทำจ้อยกับเรียมว่า “อ้ายเรียมมึงกับกูมาฆ่ากันเถอะ มาออกมาทั้งไอ้หมาจ้อยด้วยไหน ๆ กูเจ็บแล้ว กูจะตายที่นี้แหละ” (หน้า 50) ในตอนท้ายเรื่องเมื่อขวัญเข้าใจว่าเรียมปันใจให้สมชาย ก่อนจะเผชิญหน้ากับสมชายและพวก เขาก็ตั้งใจไว้แล้วว่าตนจะตาย เนื้อเรื่องบรรยายถึงความคิดเขาว่า “มันแสนแค้น แค้นเพราะเข้าใจผิดว่าเจ้าเรียม

จะทิ้งมันไปอยู่บางกอก อีเรียนกำลังจะคิดชั่วหลายใจทั้งรักทั้งแค้นทำให้มันปลงตก ตัดสินใจลงไปแล้ว วันนี้เป็นวันตายของกู วันตายของอ้ายขวัญลูกปลายน้ำ อีเรียนกำลังหลงอ้ายหนุ่มรูปสวคนบางกอก แต่ที่อ้ายขวัญจะตายคนเดียวและปล่อยให้มันอยู่กันลอย ๆ นวลนะเมินเสียชาติ” (หน้า 159) ต่อมาเมื่อเขาได้ออกมาจากที่ซ่อนเพื่อสู้กับพวกบางกอกซึ่งมีปืนขณะที่ตัวเองมีเพียงมีดพก ด้วยรู้ว่าตัวเองต้องเสียชีวิตก็กล่าวกับ รอดว่า “อ้ายรอดเอ๋ย กูจะลาทุ่งบางกะปิแล้ว เพราะมึงและพี่มึง” (หน้า 161) และสุดท้าย นวนิยายเรื่องนี้ก็จบลงด้วยความตายของทั้งขวัญและเรียน ขวัญนั้นถูกสมชายยิงกระเซอะกระเซิงไปตายในลำน้ำดำถื่นของตัวเอง ส่วนเรียนก็ดำน้ำลงตามขวัญไปและใช้มีดพกของขวัญฆ่าตัวตายตามไปอีกคน

นอกจากในแง่มุมมองของตัวละคร ในแง่มุมมองของผู้อ่านก็อาจใช้พฤติกรรมใน ลักษณะชกฏาณม่งตายตามแนวคิดของฟรอยด์ในการอธิบายพฤติกรรมของผู้อ่านได้ด้วย เช่นกัน การที่นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมอาจอธิบายได้ว่าก็เพราะมีเนื้อหาที่สนองตอบต่อลักษณะชกฏาณม่งตายของผู้อ่านด้วย ในกรณีของ “ฟอร์ตดาเกม” การเล่นของ หลานชายของฟรอยด์ที่สื่อถึงการอยู่และการจากไปของแม่ ฟรอยด์อธิบายต่อมาว่า แม้การเล่นนี้จะสื่อถึงช่วงเวลาที่ยับยั้ง แต่การที่เด็กเล่นอยู่เช่นนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมแสดงว่าบนความยับยั้งนั้นมีความน่าพอใจอยู่บางประการ ฟรอยด์อธิบายว่า ความสุขของเด็กนั้นมีที่มาจากความตระหนักรู้ว่าเขาสามารถเป็นผู้ควบคุมและอยู่เหนือ ประสบการณ์ที่ยับยั้งนั้นได้โดยผ่านการเล่น เขานั้นเองเป็นผู้ที่กำหนดโดยผ่าน สัญลักษณ์ในการเล่นว่าแม่ของเขากำลังอยู่หรือออกไป (Klages, 2017 : 105-106)

พฤติกรรมอื่น ๆ ที่สืบเนื่องจากลักษณะชกฏาณม่งตาย เช่น การฆ่าตัวตาย การเป็นพวกที่ชอบถูกกระทำ (Masochism) ก็ไม่ได้ต่างไปจากนี้ คนที่ฆ่าตัวตาย อาจสูญเสียทุกอย่างแต่สิ่งหนึ่งที่เขายังมีอยู่คือความรู้สึกว่าเขายังมีอำนาจเหนือ ความตาย เขานั้นเองเป็นผู้เลือกที่จะอยู่หรือตาย คนที่มีความสุขจากการถูกกระทำ ก็เช่นเดียวกัน เขาก็เป็นผู้ควบคุมผ่านการเลือกที่จะเป็นผู้ถูกกระทำ การอ่านวรรณกรรม แนวโศกนาฏกรรมก็อธิบายได้ด้วยแนวคิดนี้เช่นกัน เมื่อเราอ่านนวนิยายเรื่อง *แผลเก่า* และใช้กลไกแบบจัดประเภทตัวเองว่าเป็นพวกเดียวกับตัวละครเอก เช่นเดียวกับ เมื่ออ่านนวนิยายเรื่องอื่น เราจะรู้สึกทุกข์สุขโศกเศร้าไปกับตัวละคร เมื่อตัวละครพบเจอ

กับอุปสรรคปัญหาผู้อ่านน่าจะรู้สึกไม่สนุก แต่ปฏิกิริยาโดยทั่วไปกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม นวนิยายจะเป็นนวนิยายที่สนุกน่าสนใจติดตามได้ก็เพราะอุปสรรคปัญหาของเรื่อง ส่วนหนึ่งเราอาจมีความรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตของตัวละครร่วมกับตัวละครแต่อีกด้านหนึ่งเราก็มีความตระหนักรู้ว่าในฐานะที่เป็นวรรณกรรมตัวบทนั้นมีกลไกบางอย่างที่ทำให้อุปสรรคความขัดแย้งนั้นคลี่คลายไปไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งการคลี่คลายไปในทางที่ดีหรือเลวร้าย การคลี่คลายไปในทางที่ดีย่อมนำมาซึ่งความสุขสมอิมเมสมาให้ผู้อ่าน แต่หากเรื่องคลี่คลายไปในทางเลวร้ายในขณะที่เราโคกเศร้าไปกับตัวละครตัวบทก็จะสร้างความรู้สึกอื่นขึ้นมาขัดแย้ง อาทิความรู้สึกชื่นชมในความยิ่งใหญ่ของตัวละคร ซึ่งก็อาจสื่อผ่านความรู้สึกของผู้อ่านเองและการยอมรับของตัวละครอื่น และกิจกรรมทั้งธรรมชาติรอบข้างด้วย **แผลเก่า** ก็เช่นเดียวกันหลังขวัญเสียชีวิต ดวงตะวันที่กำลังตกดินก็คล้ายกับจะไว้อาลัยและให้ความเคารพแก่ดวงวิญญาณของเขา แม้แต่ผู้ที่เป็นศัตรูที่แทบจะรบราฆ่าฟันกันทุกตอนอย่างเรียวและคู่แค้นอย่างสมชายต่างก็สลดใจต่อภิกขุการตายของเขา ไม่เพียงเท่านั้นในตอนจบตัวบทยังจบเรื่องอย่างชัดเจนอารมณ์ของผู้อ่านว่า หลังจากนั้นแล้ววิญญาณรักของขวัญกับเรียวก็ยังคงดำรงคงอยู่ขึ้นล่องอยู่ในฤดูน้ำหลากอย่างแสนสำราญและ “สถิตเสถียรเป็นเจ้าแม่แห่งความรัก เจ้าพ่อแห่งลำน้ำทุ่งท่าบางกะปิอยู่ตลอดกาลนาน” (หน้า 166)

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานวนิยายเรื่อง **แผลเก่า** โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวจิตวิทยา พบประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ในแง่ของโครงเรื่อง โครงเรื่องของ **แผลเก่า** เป็นโครงเรื่องที่แสดงถึงความหวาดกลัวต่อความเหนือกว่าของสังคมอารยะหรือสังคมเมืองของเพศชายที่กำลังสูญเสียอำนาจในพื้นที่ที่เขาเคยเป็นผู้ครอบครอง ในแง่ของตัวละครเห็นได้ชัดว่าตัวเอกชายถูกสร้างให้มีภาพลักษณ์ของความเป็นชายและความเป็นนักเลงในระดับที่เข้มข้นไปจนถึงล้นเกิน อาจวินิจฉัยว่าเป็นการแสดงออกของกลไกการป้องกันตัวชนิดการแสดงปฏิกิริยาแบบตรงกันข้าม ซึ่งเป็นปฏิกิริยาของความกลัวที่มีต่อความเหนือกว่าของบิดาซึ่งแสดงออกในรูปของความทันสมัยและความอารยะของชาวกรุงที่ชนบทไม่อาจต้านทาน ทั้งนี้พฤติกรรมภายนอกของตัวละครนั้นดูจะสอดคล้องกับข้อค้นพบ

ในการศึกษาเรื่อง “ลูกผู้ชายชาวบ้านในวรรณกรรมของไม้ เมืองเดิม” ของวรรณวิชา ภูยาธร อย่างไรก็ตามงานของวรรณวิชาก็มุ่งอธิบายพฤติกรรมของตัวละครอย่างเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและลักษณะนิสัยของผู้แต่งเป็นประเด็นหลัก (วรรณวิชา ภูยาธร, 2561 : ง)

ในประเด็นสัญลักษณ์พบว่าศาลเจ้าพ่อพระไทรคือจุดรวมศูนย์ทางสัญลักษณ์ของเรื่อง พระไทรคือสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย การที่ตัวเอกเคารพบูชาพระไทรในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแง่หนึ่งจึงหมายถึงความสำนึกในความยิ่งใหญ่ของความเป็นเพศชาย การที่ขวัญปักมีดไว้ที่พื้นดินบริเวณที่เรียบเคยนั่งคือสัญลักษณ์แทนการร่วมเพศ ขณะที่ผ้าแพรที่เช็ดเลือดจากบาดแผลของขวัญสื่อความแบบคู่ขนานไปถึงผ้าถุงและเลือดจากการเสียพรหมจรรย์ของเรียบ การที่ขวัญเคารพบูชาต่อแพแดงเป็นอันเลือดจึงสื่อถึงการเชิดชูต่อการได้ครอบครองพรหมจรรย์ ในประเด็นสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาบทความเรื่อง “แผลเก่า และแผลจากที่ฝากไว้ก่อน” ของชูศักดิ์ ภักฤทลณิษฐ์ (2558 : 20) ที่ให้ความเห็นว่า การเผชิญหน้าของสมชายกับขวัญคือการเผชิญหน้าของ “ระบบศีลธรรมคนละชุด” อาจพิจารณาเชื่อมโยงได้ว่าแม้ในงานที่ไม่ได้ใช้วิธีการเชิงจิตวิทยาเป็นประเด็นหลัก อาวุธของตัวละครทั้งคู่ก็ยังสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญ การใช้ “ปืน” และ “มีด” ของตัวละครเอกชายในเรื่อง อาจสื่อัยเชิงอำนาจของความเป็นชายที่แตกต่าง ขณะที่ปืนของสมชายนั้นเชื่อมโยงอยู่กับความเป็นเมือง (พระนคร) วิทยาการสมัยใหม่ความรู้แบบสมัยใหม่เงินทอง ความเป็นผู้ดีผ่านลักษณะภายนอกและแบบแผนความประพฤติทั้งกิริยาและวาจา มีดของขวัญก็คืออำนาจของความเป็นชายแบบดั้งเดิมของชนบท (ทุ่งบางกะปิ) ที่ได้มาด้วยความกล้าความเป็นนักเลงอย่างตรงไปตรงมา มีความสามารถทางกายภาพเป็นพื้นฐาน มีโซ่กลไกที่ซ่อนเร้นอำพรางแบบอาวุธของเมือง

เนื้อหาทางจิตวิทยาประเด็นสุดท้ายคือสัญชาตญาณมุงตาย เห็นได้ว่าพฤติกรรมของตัวละครหลาย ๆ ประการนั้น ทั้งความคิดฆ่าตัวตาย ความเป็นนักเลง หรือแม้แต่มองตกอยู่ในวังวนของความรัก ก็มีสัญชาตญาณมุงตายเป็นทั้งแรงขับและเป้าหมาย การที่สัญชาตญาณมุงตายปรากฏในพฤติกรรมของตัวละครนี้สอดคล้องกับการที่ตัวบทเป็นวรรณกรรมประเภทโคกนาฏกรรม ทั้งนี้เพราะนวนิยายประเภทนี้

สร้างความรื่นรมย์ด้วยการผ่านอารมณ์โศก แต่ก็เป็นการเสพอารมณ์ไปพร้อมกับความตระหนักรู้ว่าตัวบทนั้นมีกลไกการสร้างอารมณ์อื่นมาชดเชย เช่นเดียวกับที่หลานชายของฟรอยด์เล่นฟอร์ตดาเกม แม้ต้องผ่านความเจ็บปวดเมื่อระลึกถึงช่วงเวลาที่ไม่ได้อยู่ แต่อารมณ์ชดเชยที่ก่อให้เกิดความพอใจก็คือความตระหนักรู้ว่าตัวเองเป็นผู้ควบคุมและอยู่เหนือประสบการณ์อันเจ็บปวดนั้น

การศึกษาวรรณกรรมในแนวจิตวิทยาอาจริวิเคราะห์ได้ทั้งองค์ประกอบของตัวบท ผู้แต่ง ผู้อ่าน การค้นหาประวัติของผู้แต่งเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ปมทางจิตที่ปรากฏอยู่ในงานของเขาจะเพิ่มความนิยมลงในปัจจุบัน บทความนี้เน้นที่การวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวบท การวิเคราะห์ตัวละครก็วิเคราะห์ในฐานะคิดที่ว่านี่คือองค์ประกอบหนึ่งของตัวบทที่สื่อประสบการณ์ของคนในสังคม ไม่ได้วิเคราะห์ตัวละครในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีชีวิตจิตใจจริง ๆ การศึกษานี้จึงมุ่งผลไปที่การสร้างความรู้ที่จะช่วยให้เข้าใจประสบการณ์ทางจิตวิทยาในบริบทบางประการ เช่น เพศ วิถีคิด การให้ค่าและความสำคัญในสถานการณ์เฉพาะที่สื่อผ่านวรรณกรรมมากกว่าจะนำไปสู่ความเข้าใจสภาวะทางจิตของปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). “แผลเก่า และแผลจากที่ฝากไว้ก่อน” ใน *อ่านใหม่*. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- ทองศ์ จันทะมาตย์ และธัญญา สังขพันธานนท์. (2562). *นัยเชิงนิเวศในนวนิยายแนวลูกทุ่งยุคแรก ศึกษาจากนวนิยายเรื่องแผลเก่า ของไม้ เมืองเดิม. สักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.). 25 (3), กรกฎาคม-กันยายน.*
- นพพร ประชากุล. (2552). “ซิกมุนด์ ฟรอยด์: ผู้เผยโลกรู้ลับในจิตใต้สำนึก” ใน *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. อ่าน และ วิภาษา.
- ไม้ เมืองเดิม. (2529). *แผลเก่า*. (ไม่ปรากฏครั้งที่พิมพ์). กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.

- รังสิมา กุลพัฒน์. (2539). “แผลเก่า: จากนวนิยายสู่ภาพยนตร์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณวิสา ภูยาธร. (2561) “ลูกผู้ชายชาวบ้านในวรรณกรรมของไม้ เมืองเดิม”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2544). โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- Freud, Sigmund. (1908). *Creative Writers and Day-dreaming*. <https://static1.squarespace.com/static/5441df7ee4b02f59465d2869/t/588e9620e6f2e152d3ebcffc/1485739554918/Freud+-+Creative+Writers+and+Day+Dreaming%281%29.pdf>
- Klages, Mary. (2017). *Literary Theory For Beginners*. United States of America. For Beginners LLC.
- Mambrol, Nasrullah. (2016). *Roman Jakobson's Concepts of Metaphor and Metonymy*. <https://literariness.org/2016/03/18/roman-jakobsons-concepts-of-metaphor-and-metonymy/>
- Sugarman, Susan. (2016). *Beyond the pleasure principle: Beyond the Pleasure Principle (1920)*. <https://www.cambridge.org/core/books/abs/what-freud-really-meant/beyond-the-pleasure-principle-beyond-the-pleasure-principle-1920/0984E1A3451EF279A8DBDF2316E09422>